

Kəlbəcərdə son çərşənbə

...Sıra-sıra düzülən maşın karvanının ucu-bucağı görünmür. Hər kəs Mu-rovun o biri üzünə keçməyə, Kəlbə-cərdən uzaqlaşmağa tələsir... Yüklə maşınında qalaq-qalaq insanlar intizarla ora-bura boylanır, yaranmış tıxacın nə zaman açılacağını gözlə-yir. Acı, dəhşət, qorxu bir-birinə qarışaraq insanlığın ən kədərli mənzərəsini cızıb onların üzündə...

Ucu şiş, sıldırım qayalarda daha qartallar qıy vurmur. Göyün üzünü qara bulud kimi örtmüş leş qarğalarının qarlı-tısı insan ah-naləsinə qarışıb. Bu il nədənsə bahar da gecikir. Əvvəlki illərdə baharın gəlişinə bir xeyli qalmış kol altından boylanardı bənövşələr... Bu boynubükük, utancaq güllərdən dəstə tutardı cavan oğlanlar öz sevdiklərinə...
- Ana, yemək ver...
- Nə verim, ay bala? Heç nə yoxdur axı yeməyə. Bir az döz...
- Yemək istəyirəm...
Aclıqdan qıvrılan qarnımı qucaqlaya-raq, zülüm-zülüm ağlayırdım. Əslində bu gün məktəbə geyinməli olduğum ağ kəlcotkanın dizləri ağzımın-gözü-mün bir-birinə qarışmış suyundan tamamilə islanmışdı. Birdən bizimlə bərabər köç maşınının üstündə oturmuş tanımadı-ğım bir qadının dediyi sözlər məni o qə-dər sevindirdi ki, dərhal ağlamağımı kə-sib, əlimi irəli uzatdım. O, əlindəki boğ-çanı aramla açıb içərisindən Novruz bayramında bişirdiyi quzu fiqurunı çı-xardı, başını kəsərək mənə uzatdı.
- Al ye... Niyə ağlayırsan ki, yekə qızsan...
Tez mənə uzadılan şirniyyatdan iri bir tikə qopardım və çeynəyib udmağa hazırlaşdırdım ki, gözlərim quzunun mi-xək gözlərinə sataşdı. Bu gözlər mənə o qədər şeylər xatırladırdı ki, ağzımdakı tikəni elə hey çeynəyir, çeynəyir, uda bilmirdim...

* * *

...Xıdır Nəbi bayramı idi. Xıdır Nəbi Kəlbəcərdə fevral ayında keçirilirdi. Bu, çərşənbələrin, Novruzun gəlişinə hazır-lıq idi. Hər həftənin dördüncü günü Ko-sa gəzdirilirdi. Kəndin cavan oğlanları bir evə yığışır, Kosaya dəridən hazırla-nan xüsusi papaq, tərs çevrilmiş dəri gödəkcə geyindirir, əlinə taxtadan qılınc verirdilər. Axşam şər qarışanda Kosa digər cavanların müşayiəti ilə ev-ev gə-zib, məşhur “A Kosa, Kosa, gəlsənə...” mahnısını oxuyur, payını yığırdı. Ona un, yağ, şəkər tozu, bəzən də pul verir-dilər. Bütün evləri gəzib qurtardıqdan sonra əldə olunan ərzaqdan halva çalı-nır, bütün kəndə paylanırdı. Pul isə Ko-sa gəzdirenlər arasında bölünürdü.
Kosayla bağlı ağılıma gələn ilk fikir ondan çox qorxmağım idi. Birinci dəfə səsi gələndə qaçıb girmişdim çarpayı-nın altına. Nə illah eləmişdilsə, Kosa gedənə qədər ordan çıxmamışdım.
Anam isti çörək bişirib soyuması üçün süfrənin üzərinə düzmüşdü... Hələ də o gün bişən çörəyin ətri burnumdan getməyib...

* * *

Yanvar ayından etibarən yuxudan duran kimi uşaqların ilk işi toyuq hininə baş çəkmək idi. Çox yumurtaya ehtiya-cımız var idi. O qədər çox ki, həm ana-mıza şirniyyat bişirmək üçün yetməli, həm onları al-əlvan boyamalı, ən əsası da döyüşdürməli idik.
Yumurtadöyüşdürmə işinə adətən qardaşlarım baxırdı. Yumurtalardan biri-ni seçir, onu duzlu suda o qədər qayna-dırıdılar ki, daş kimi olurdu. Nəticədə qa-lib də mütləq onlar olurdu.
Yadıma düşmüşkən, balaca qarda-şım heratı növündən olan bir xoruz sax-layırdı. Biz cürət edib böyüklər olmadan həmin xoruzun hündərinə yaxın dura bilmirdik. Axırncı çərşənbədə xoruzları döyüşdürürdülər. Acı bibərdən yeyib, qəzəbini çıxarmağa yer axtaran xoruzlar bir-birinin pipiyini al-qana boyayırdı...

* * *

Fevral ayının axırncı həftəsi səməni qoyardıq. Mütləq mən də bir nəlbəki gö-türərdim və öz səmənimə özüm qoyar-dım. Hər gün gedib-gəlir, bu balaca nə-lbəkidəki səməniyə o qədər su verir, əlimlə buğdaları o tərəf-bu tərəfə çevi-rirdim ki, axırda səməni adına bir-iki cü-cərti çıxırdı. Amma həmin bir-iki təl sə-məni də mənə bəs edirdi fəxrlə deyim ki, bu, mənim səmənidir...

* * *

Bütün gün gözləyirdik ki, şər nə vaxt qarışacaq, tonqal qalayaq (Biz buna kü-ləş qalamaq deyirdik). Bir neçə gün malların qabağından yığdığımız saman, ot qalığını toplayaraq, səbirsizliklə ax-şamı gözləyərdik. Ən çox da məftilin ucuna bir topa əski dolayaraq hazırladı-ğımız lopaları alışıdırmaq üçün ürəyimiz gedirdi.

Nəhayət, o an yetişirdi və biz tonqalı qalayırıdık. Lopalar göyün üzünə işıq sa-çırdı. Bir də görürdün, lopadan sıçrayan qığılcımlar hansısa ot tayasına düşdü. Beləcə, səhərə qədər böyük bir tonqal yanırdı və bu, əlbəttə, daha çox biz uşaqları sevindirirdi...

Özüm tonqalın üstündən sərbəst tul-lanmağa qorxduğum üçün atam məni qucağına alaraq tonqalın üstündə o ya-na, bu yana üç dəfə fırladırdı. “Ağırlığım, uğurluğum, tökül-tökül, burda qal”... Hoppp...

* * *

Bir də gördüm nənəm məni səsləyir, ay bala, get gör əmin evdədir? Gəlsin bu kömbəni kəssin, atan evdə yoxdur. Hər bayram nənəm quyruq yağı, qoz, süd, undan kömbə bişirərdi. Bir yekə sacın içini yuyur, xəmiri ora yayırdı. Daha son-ra başqa bir sacın da içini yuyub onun ağzına qapaq kimi qoyurdu. Sacın altını və üstünü tamamilə közlə örtürdü və nə-ticədə qıpqırmızı ləzzətli kömbə hazır olurdu.

Amma adətə görə mütləq həmin kömbənin ilkini ailəli kişi kəsməli idi. Da-ha sonra kömbə səliqə ilə doğranır və bütün qonşulara da pay verilirdi. Amma nənəm rəhmətə getdiyi üçün indi də bil-mirəm ki, niyə həmin kömbəni kişi, özü də məhz ailəli kişi kəsməli idi. Təbii ki, nənəm sağ olan dövrdə də mən çox kiçik idim və bu cür halları təbii qəbul edərkə sual verməyi belə ağılıma gətirmirdim...

* * *

Bir neçə qonşu yığışaraq, şəkərbura, paxlava, ümumiyyətlə, bayram şirniyya-tını bir yerdə bişirirdi. Bu, həm şirniyyat-ların bişirilməsini asanlaşdırır, həm də qız-gəlinin deyib-gülmək üçün bir yərə yığışmasına bəhanə olurdu. Səhərə qə-dər yatmır, şirniyyat bişiridilər.
Biz uşaqlar da yuxu güc gələnə qə-dər bu prosesdə iştirak edirdik. Gah şə-kərburaya içlik qoymaq, gah da paxlava-nın üzərinə fındıq yapışdırmaq kimi “ki-çik tapşırıqları” yerinə yetirirdik. Onu da qeyd edim ki, bir gün əvvəlcədən kəndi taqqıltı səsi başına götürürdü. Əsasən də uşaqlar bir əlində çəkic sabahkı şir-niyyatları bişirmək üçün qoz, fındıq, ba-dam qırırdı.

Elə ki şirniyyatlar tamamilə bişib qur-tarırdı, bərabər şəkildə onu paylara bö-lürdülər. Uşaqlardan birinin gözlərini bağlayırdılar, əllərini payın birinin üstü-nə qoyaraq soruşurdular ki, bu kimin pa-yı, uşaq da deyirdi tutaq bu, filankəs xa-lanın. Beləcə, bütün paylar ədalətli şəkil-də bölünürdü. Axırda da gözü bağlanan uşağa mükafat kimi bir şəkərbura, bir paxlava verilirdi. Buna görə də bu vəzifə üstündə uşaqlar arasında o qədər dava düşürdü ki...

* * *

İlaxır çərşənbə tonqalı yandırıldıq-dan sonra bütün süfrələr bəzənirdi, xü-susilə də şirniyyatlarla, meyvələrlə. Xonçanın ortasında isə quzu fiqurlu şir-niyyat olurdu. Boğazına qırmızı bağla-yar, ağzına da bir təl səməni qoyardılar. Əksər hallarda bu quzuların bir qulağı yerində olmurdu. Çünki...

Elə təzəcə stolun altından başımı çı-xararaq əlimi quzunun qulaqlarına uza-dırdım ki, kiminsə gəldiyini eşitdim. Tə-ləsik qulaqlardan birini qoparıb ağzıma qoydum, o biri isə əlimdən süfrəyə düş-dü. Stolun altına girib elə ləzzətlə yeyir-dim ki, bu quzu qulağını... Qəpan digər qulaq isə, çox güman ki, yenidən kibrit çöpü ilə yerinə calaq ediləcəkdı...

* * *

Qoz, fındıq, şirniyyat, konfet, meyvə dolu boşqablarda qonşulara, qohumla-ra çərşənbəlik payı daşıyırdıq. Qabları-mız boş qaytarılmır, ora bizim payda ol-mayan şirniyyatlardan, meyvələrdən qoyularaq geri göndərilirdi. Hərəminizin də günlər əvvəldən hazırladığımız ağzı-büzməli torbalarımız olurdu. Uşaqlar dəstə-dəstə yığışaraq həmin torbaları qapılara atıb, Novruz payı yığırdılar. Elə olurdu ki, bir qapıya 3-4 dəfə torba atır-dıq. Heç birində də boş qaytarılmırdıq. Eh, uşaqlıq...

Səhər tezdən də bütün uşaqlar du-rub axşam paylardan, torbalardan yerə tökülən qoz-fındığı yığırdıq...

* * *

Həyatimizdə söyüd ağacı var idi. Bayram axşamı elə hey gözləyirdik ki, onun başı nə zamansa yerə dəyəcək və arzularımız həyata keçəcək. Bir də gö-rürdük ki, yatıb qalmışıq və söyüd ağacı da çoxdan başını göyə qaldırıb. Səhər obaşdan hələ dan üzü ağarmamış qızlar durub gedirdi çay başına, “lal su” gətir-məyə. Həmçinin də çayın içindən kiçik çinqillər götürürdülər. Həmin sudan evin hər küncünə, həyətə səpər, çinqil-lardan çörək təknəsinin dibinə, un kisə-sinə qoyardılar ki, ev daim ruzulu və bə-rəkətli olsun.

* * *

Martin 21-i isə “aş bayramı” idi. Belə deyirdik. Mütləq evlərdə qaralı plov dəm-lənərdi. Yanında da çölarmudu qaxından hazırlanmış şirə. Bu gün qohumlar, qon-şular bir-birinin evinə gedər, mütləq o aşdan bir qaşığı da olsa dadardı.

Kəndin ortasında Novruz şənliyi ke-çirilərdi. Kəndirbaz olardı və Azərbay-canın heç bir bölgəsində olmayan Maral oynadardılar. Bu oyunda maral başlı və al-əlvan xalçalara bürünmüş kişi zurna sədaları altında elə gözəl rəqs edərdi ki... Sinəsinə saz basmış iki aşiq mey-danda gərmişdər, “Əsli və Kərəm” das-tanını danışardı:

*Əzrumun gədiyinə varanda,
Onda gördüm bürəm-bürəm qar gəlir.
Lələm dedi: “Gəl bu yoldan qayıdaq”,
Dedim: “Lələ, qeyratimə ar gəlir”...*

* * *

1993-cü ilin mart ayı idi. Elə bil ki, bu il bahar gəlməyə tələsmirdi. Havanın qaş-qabağı heç açılmırdı...

Artıq bir il idi ki, ermənilər Kəlbəcərin işıqlarını söndürmüşdü. Evlər ancaq neft

lampaları ilə işıqlandırılırdı. Batareya ilə işləyən radiolardan istifadə edilirdi. Am-ma radionu açmağa qorxurduq. O döv-rələr idi ki, Xocalının, Şuşanın, Laçının bir-birinin ardınca ermənilər tərəfindən tutul-duğu elanını eşidirdik radiodan...

Heç kimin əli qalxmırdı ki, Novruza hazırlaşsın, bayram sevinci yaşasın. Biz uşaqlar isə bütün bunlardan xəbərsiz idik. Analarımızı məcbur etmişdik ki, kənddə generatorla işləyən çörək sexin-də bizə şirniyyat bişirsinlər, amma nə sirr idisə, bu Novruzda bişən kökələrin heç dadı yox idi...

* * *

1993-cü il aprelin 2-si idi. Murovun aşırımlarında maşın karvanının ucu-bu-cağı görünmürdü. Qoca, cavan, uşaq do-lu bu karvan bizi o xoşbəxt Kəlbəcərli günlərdən sürətlə uzaqlaşdırırdı. Elə uzaqlaşdırırdı ki, indi o bəxtəvər günlərə xatirələrin yaddaşı ilə də qayıda bilmirik! Bəlkə də qayıtmağa qorxuruq! Xatirələri-mizə nisgil hopub, kədər ayaq açıb...

* * *

- Ay bala, bəs bayaqdan ağlayırdın ki, acından ölərsən. Niyə udmursan o ağ-zındakı tikəni?

Kəsilmiş quzu başının mixək gözlə-rindəki kədər süzülüb içimdəki nisgilə qarışaraq məni hələ də boğur...

Ağlamaq, ürəyimi parçalayan bu ağırlıq-dan qurtulmaq istəyirəm, ağlaya bilmirəm...

* * *

...Və 26 ildir bu yorğun, qəm yükü çə-kən köç bir ağbirçək qadının dizlərinə döyə-döyə “Atam yurdu girov qaldı, aman heyyy...” hayqırtısı altında gecə-gündüz elə hey dayanmadan bilinməyə-nə doğru yol gedir...

**Yasəmən MUSAYEVA,
“Azərbaycan”**